

BIÊN BẢN PHỎNG VẤN SÂU
HỘ TRUNG BÌNH XÓM 1, XÃ HƯNG NHÂN – HƯNG NGUYỄN - NGHỆ AN

- H: Giới thiệu về mục tiêu nghiên cứu và nội dung trao đổi về thực trạng và cách ứng phó của địa phương với các hiện tượng thủy tai như là lũ lụt, hạn hán, xâm nhập mặn. Cháu rất mong được chú chia sẻ các thông tin liên quan đến lịch sử hình thành xóm làng ở đây, những kinh nghiệm của gia đình trong cái phòng chống các hiện tượng thiên tai, và những kinh nghiệm trong dự báo các hiện tượng lũ lụt, hạn hán, xâm nhập mặn. Trước tiên mời chú giới thiệu qua một chút thông tin cá nhân như tên, tuổi, nghề nghiệp chính hiện nay?
- Đ: Tên tôi là Nguyễn Văn Hoàn, sinh năm 1954. Hiện không làm gì cả chỉ ở nhà sản xuất thôi.
- H: Ở nhà sản xuất là chú làm ngành nghề gì?
- Đ: Sản xuất nông nghiệp thôi. Có cả đất có cả ruộng.
- H: Hai cô chú hiện sống cùng với ai?
- Đ: Có 3 đứa con gái thì gả lấy chồng rồi. Giờ có 1 thằng con trai thì có con dâu rồi. Trước đây vợ chồng nhà nó ở với ông bà nhưng giờ ở riêng rồi, chỉ còn có 2 ông bà thôi. Chúng nó ở riêng thì ở cái nhà ngang kia, còn ông bà ở trên đây.
- H: Hai cô chú tự làm ruộng cả?
- Đ: Ừ, hai ông bà tự làm ruộng, tự làm đất thôi.
- H: Nhà mình hiện có bao nhiêu ruộng và đất?
- Đ: Ruộng thực chất mà nói là 4 khẩu, ruộng là có 2 sào 10 thước và 1 sào đất nữa. Là hai ông bà đấy.
- H: Ruộng thì vẫn cấy hai vụ lúa một năm ạ?
- Đ; hàng năm thì vẫn cấy hai vụ. Vụ Năm thì còn được chứ vụ Mười thì bấp bênh lắm.
- H: Sào đất thì nhà mình trồng cây gì?
- Đ: Sào đất thì chỉ có làm lạc thôi. Làm lạc với lại xen cái thu đông. Thu đông thì trồng ngô. Minh hưởng thụ được khoảng 40% thôi còn cho trâu bò ăn là chính. 40% đó là thu hoạch được bấp bênh còn số còn lại là cho bò ăn cây tươi đó. Nhưng mà vụ đông này nếu trời không lụt thì còn thu hoạch được chứ mà trời lụt thì cũng mất trắng luôn. Đây là có giả thiết nếu thời tiết ưu ái thì mình còn được thu chứ mà thời tiết không ưu ái là mất cả nó được cái gì.
- H: Nhà mình có nuôi mấy con trâu, mấy con bò?
- Đ; Nuôi có một con trâu, trâu này chưa đẻ mà mới chỉ đẻ cày kéo thôi. Thế mà sinh sản thì chưa sinh sản được.
- H: Chú có nghe ông bà kể về lịch sử hình thành xóm làng ở đây không? Chú có thể chia sẻ cho cháu ạ.
- Đ: Lịch sử của làng mình, cái làng xóm 1 đây thì trước gọi là cái làng Phú Văn. Hình thành là cái làng Phú Văn sau đó mới chuyển sang gọi là hợp tác xã, cơ chế như bây giờ gọi là xóm 1.
- H: Cái làng Phú Văn mà chú nói thì được lập lên bởi những cư dân ở đâu đến?
- Đ: Cư dân thì cũng không rõ nhưng mà thực chất ở đây lúc đầu chỉ có 12 người, à 12 gia đình ở cái xóm vạn chài lên. 12 gia đình ở cái xóm vạn chài lên thành lập cái làng Phú Văn, có rúa thôi. Theo tôi hiểu là người ta truyền thụ lại như vậy.
- H: Nghề nghiệp của những cư dân đầu tiên đó là gì?
- Đ: Thì cũng chủ lực là sản xuất, sản xuất nông nghiệp. Cũng trồng lúa nhưng mà lúa lúc đó không phải như bây giờ đâu. Lúc đó lúa bạc bụng, lúa vụ chiêm lúa bạc bụng đó, làm thời gian nó dài. Đến sau đổi mới đó là mình đưa cái giống 314 vô mà thu hoạch cũng không năng suất. Đây rồi sau đó mới đưa nông nghiệp 8 vô, nông nghiệp 8 vô được một năm đầu

thôi, năm thứ hai là không được, rồi sau khi chuyển đổi nghị quyết 64¹ đó, thì mới đầu tư đưa giống này, cây con này vào cho nhân dân để làm kinh tế. Triển khai thì mới có máy bơm nước chứ. Trước đây làm gì có máy bơm nước, làm gì có mương máng, dựa vào thiên nhiên là chủ lực.

H: Trước đây làm nông nghiệp là chỉ dựa vào thiên nhiên, không có hệ thống tưới tiêu?

Đ: Chỉ dựa vào thiên nhiên, không có hệ thống tưới tiêu gì cả. Sau cái 64, chuyển đổi 64 thì bắt đầu mới có nhu cầu điện nước thì hợp tác xã hồi đó là toàn bộ là cơ chế bao cấp.

H: Nghị quyết 64 mà chú nói là bắt đầu triển khai thực hiện từ năm mấy?

Đ: Cái đó không biết, nhưng cách đây độ khoảng 2 chục năm hay 3 chục năm gì đó. Cái đó tôi cũng không nhớ. Mình cũng không nhớ nhưng mà cái nghị quyết 64 ra là bắt đầu chia khoán ruộng đất cho dân cấy. Từ đó trở đi thì dân tình mới chuyển đổi kinh tế. Khi chuyển đổi kinh tế rồi thì như vậy là mương máng chưa có này. Hồi đó là nói thật với cô, hồi đó là cơ chế bao cấp, tức là làm cái gì cũng tập thể nhưng mà sau khi chuyển đổi một cái là dân tình có đỡ lên. Bởi vì khi mà bao cấp đó thì làm ăn tập thể cả. Sớm đánh trồng đi này, rồi trưa kêng nhà trẻ cho các cháu về là người dân lao động về. Rồi làm mà đất ruộng thì nhiều mà không có thu nhập. Ví dụ như làm lúa chiêm, vụ đông xuân, trồng lúa 314 bạc bưng đấy thì sào được có 80 lúa, rồi thì là mình đi làm ngoài đồng đấy, năm được mùa thì là được độ cân hai nhưng năm mất mùa thì chỉ được 7-8 lạng. Một sào chỉ được có 80 yên lúa, có sào chỉ được 40, đó là cái thời bao cấp đó. Rồi thì là đi làm mọi bữa thì có xóm trường, tối thì đánh trống này, rồi lên công việc làm ngày mai này, nhưng mà chẳng ăn thua gì cả, không ăn thua gì cả. Rồi đất đai đây, với cái đất làng Phú Văn đây không biết là bao nhiêu đất nhưng mà thực chất là làm không được là vì mùa Năm thì nước không có, nhiều khi cấy xong đó rồi để hạn coi như lúa chết cả. Đó là mùa Năm cấy lên đó rồi để hạn vì không có máy bơm, tưới tiêu gì cả. Rồi đến mùa Mười làm thì đúng là thời tiết cây lúa chiêm bạc bưng trước đây đấy, cây lúa mà đỏ đỏ hạt gạo này, đó là cứ ra cày, gặt đông xuân xong là cứ ra cày bữa với khi nào trời có mưa khi đó cây lúa mới lên được. Mà lúa lên cái thì lại coi như bão lụt thì coi như mất cả. Vụ Mười coi như là không có gì. Nhưng mà bây giờ chuyển đổi cơ chế, sang cơ chế thị trường một cái thì rứa là sau khi cái Nghị quyết 64 cái thì là chia cho cái đầu ruộng, đầu đất, đầu người, đầu khẩu lao động thì dân tình từ đó trở đi mới làm ăn tương đối ổn định về kinh tế. Mà nếu không có cái Nghị quyết 64 đó thì chắc chắn nhân dân còn đói nghèo nhiều. Sau cái 64 đó thì mới có mương máng này, có máy bơm này. Tức là đây toàn bộ cái làng Phú Văn đây là có 28 mẫu mà dân tình nói chung là kinh tế tương đối ổn định, chỉ trừ trường hợp những nhà đông con, đất ruộng không đầy đủ thì khi nớ những gia đình đó mới vô vào hộ đói nghèo.

H: Trước đây bác có công tác ở ngành nghề nào khác không?

Đ: Không, chỉ có sản xuất nông nghiệp thôi.

H: Chú có kinh nghiệm gì trong sản xuất nông nghiệp trước đây như thế nào và bây giờ như thế nào?

Đ: Kinh nghiệm thì cái lịch trình thì trước đây là do thời tiết cũ trước đây. Trước đây thì phụ thuộc theo giống là một, thủy lợi là hai. Mà ở trước cái 64, hồi đó cơ chế bao cấp, trước đây cái giống là nhà nước không có đầu tư, ví dụ hồi đó là phụ thuộc vào giống địa phương, mà giống địa phương chỉ có 314, chiêm bạc bưng. Lúa chiêm bạc bưng khi năng suất nhất cũng chỉ được tạ hai một sào, đó là vụ hè thu đó; còn mùa Năm, vụ đông xuân đó là chỉ có 314, mà năng suất của đông xuân chỉ có một tạ đến tạ hai một sào. Trước đây khi làm đất thì mình phải cày bữa kỹ, đó là đợt 1, rồi sau đợt 2 mình bắt đầu mình phân gio,

---

¹ Nghị định 64-CP ngày 27/09/1993 của Chính phủ về việc ban hành quy định về việc giao đất nông nghiệp cho hộ gia đình, cá nhân sử dụng ổn định lâu dài vào mục đích sản xuất nông nghiệp, <http://thuvienphapluat.vn/archive/Nghi-dinh/Nghi-dinh-64-CP-ban-Quy-dinh-ve-viec-giao-dat-nong-nghiep-cho-ho-gia-dinh-ca-nhan-su-dung-on-dinh-lau-dai-vao-muc-dich-san-xuat-nong-nghiep-vb38630t11.aspx>

giống má theo quy trình của kỹ thuật của nhà nước đó. Mà giả sử mình không theo cái kỹ thuật của nông nghiệp đó thì mình phải thất thu thôi.

H: Còn giờ thì những giống mới được sử dụng thì sao?

Đ: Ừ, giống có năng suất cao và ngắn ngày. Ví dụ như địa phương đây, như nhà bác đây, sản xuất thuần túy theo cái giống của nhà nước họ đầu tư vào, ví dụ như cái giống nào mà năng suất, ngắn ngày mà mức đầu tư bình thường thì mình phải chọn thôi. Nói chung ở đây thì không những bên ban quản lý hợp tác xã mà cả xã đội cũng vậy phải thông báo để mình chọn giống rồi phân giao đầu tư mình phụ thuộc theo kỹ thuật của nhà nước.

H: Ở địa phương đây có thường xuyên bị bão lũ, xâm nhập mặn không?

Đ: Có. Bão lũ thì nói chung là năm mô cũng rửa trôi. Nói chung thì có năm thì bị nặng, có năm thì bị nhẹ. Ví dụ như có năm bị nặng nhất là ví dụ như cái đồng xuân là có khả năng thu hoạch tương đối trọn vẹn, khoảng 90%; còn cái hệ thu có năm nếu như thời tiết nó thuận túy thì mình thu hoạch được trọn vẹn, mà thời tiết mà không thuận túy thì coi như là mất trắng, ví dụ như lúa đã trở hoàn chỉnh xong, bắt đầu làm đòng thì bị nước lụt vào, chỉ khoảng 3-4 ngày thôi là lúa trút sạch, coi như là mất trắng.

H: Nếu so sánh các hiện tượng bão lũ hiện nay so với 10 năm trước thì chú đánh giá như thế nào? Về tác động của bão lũ?

Đ: Như các cái năm trước thì có những năm lụt rất to nhưng mà nó xuống từ từ, nó xuống từ từ chứ nó không xuống nhanh như bây giờ đâu. Trước đây nước lũ cũng tương đối to cơ mà nó lên từ từ, một ngày nó lên được 30 đến 40 phân nước chứ không phải như giờ. Giờ không biết làm sao mà... môi trường do các cái độc hay sao mà một ngày có khi lên đến 1 mét nước hoặc thậm chí hơn 1 mét nước, nó lên rất bất thường. Cho nên là mọi ngày chủ quan được chứ giờ không chủ quan được, nói liền là phải làm liền. Ví dụ mùa mưa bão là trong gia đình mình phải lo lắng này, trong gia đình là phải lo lắng. Ví dụ trong gia đình là toàn bộ vùng ngoài đê đây là toàn bộ đồ đạc trong gia đình phải gác lên, như nhà tôi đây là phải đưa lên chòi, lên gác, ví như hạt lúa, hạt gạo với cái vật hơi nặng này là mình khiêng lên được. Khi nào chờ bước một là đến cây khế này, bước hai lụt cái sân, bước ba đến cái nhà đây thì bắt đầu cuốn gói lên trên gác kia hết, đồ đạc là đã chuyển lên gác hết rồi. Khi nước ngập vào nhà đến gần ngang người không trụ được thì bắt đầu cho người lên trên gác với trâu bò lên gác này.

H: Nước vào nhà đến ngang người thì mới bắt đầu di chuyển mọi người lên gác?

Đ: ừ, bình thường vẫn trụ được, kê bàn, kê giường lên, chỉ có bắt đực kỳ tử mới phải lên trên gác thôi. Khi nào dưới này, cả người và bò không trụ được thì mới lên gác. Chứ còn đồ đạc là phải chuyển lên hết rồi. Ở dưới này nó thoải mái hơn chứ lên trên đây nó gò bó với nó chật. Vì điều kiện kinh tế nhà mình cũng không thoải mái nên không làm rộng được, chỉ làm ở mức độ nào đó thôi.

H: Cái nhà mình đang ở đây nền cao hơn nhiều so với mặt đường?

Đ: Làm nền nhà cao hơn là để chống lụt. Mình là... lụt đến chỗ cái gác đó nói chung ở đây người ta lụt nhà nhiều rồi nhưng mà mình chưa lụt nhà thì mình cứ sinh hoạt trong nhà này. Đến khi lụt nó dâng lên cao thì mình mới phải chuyển lên gác. Mà lụt giờ nó khác với lụt trước đây, lụt trước đây nó lên từ từ, nó lên, nó hồi trong vòng 3 ngày nó mới xuống chứ bữa nay nó lên trong ngày một, ngày hai là nó hồi về cấp tập đây luôn. Vì do cái đập nó thế nào ấy, khả năng là do cái đập, mà cái đập khi đã mở đảm thì cái hạ du ở dưới, cái đồng bằng hạ du đây chắc chắn là nó sẽ ngập úng, những chỗ nhà mà yếu là coi như sập ngay, do ở đây là còn do cả cái môi trường này, trước đây rừng còn cây cối nhiều thì nước nó xuống từ từ, chứ bây giờ thì nó xuống cấp tập, ghê gớm. Nó xuống khiếp luôn, xuống đến đây là tôi khiếp luôn. Nó xuống một ngày là cỡ mét, hơn mét nước là lên chứ không từ từ như trước.

H: hiện tượng mà chú nói, nước lũ đổ về nhanh hơn trước kia thì nó bắt đầu từ mấy năm trở lại đây?

Đ: Cách đây khoảng độ 10 năm trở lại đây. Còn trước đây không có, trước đây nó xuống từ từ thôi, tốc độ nó chậm. Nó chậm thì mình có thể chuẩn bị trước được còn bữa nay nó cấp tốc luôn. Ví dụ trước đây nó hồi có 3 ngày, trong vòng 3 ngày lên từ từ, 20 phân, 30 phân, 40 phân, 50 phân, 60 phân, đó là ngày thứ nhất; ngày thứ hai nó lên 70 phân, 80 phân, 90 phân... Nó lên từ từ vậy thì mình có sự chuẩn bị chứ giờ nó đổ xuống cấp tập.

H: Gia đình mình có cách phòng tránh lũ đến?

Đ: Phòng tránh lụt thì nhà cửa mình đây là gọn rồi. Bậc một thì...Mình khi mà chưa lụt, trước lúc lụt đây, khi mà chưa có cái bão lụt đợt đầu tiên trong năm đây thì đầu năm là mình phải phòng chống ví dụ như hột lúa, hột gạo cái chi là mình chuyển lên gác hết để trong năm những cái đồ vật vật thì là mình để dưới sinh hoạt, còn cấp tập mà lụt về thì nước đến đâu mình chuyển lên đến đấy.

H: Mỗi đợt lũ về thì thời gian ngập lụt có lâu không? Làm thế nào để mình dự trữ lương thực thực phẩm trong thời gian lũ về?

Đ: Thời gian lụt thì trong vòng khoảng cỡ 10 đến 15 ngày trở xuống. Ở đây thì theo dõi cái thời tiết, ví dụ con coi thời tiết là báo bão mà xem gạo trong nhà đã gần hết rồi là phải đi xay 2-3 bì, xay về để đó chống bão lụt. Không biết chi nhưng chi biết trước mắt có gạo để đó để mình nấu khỏi bị đói, hoặc là chuẩn bị xay 1-2 bì ló nữa.

H: Xay ló là xay cái gì ạ?

Đ: Xay ló, đập cám đây, để chuẩn bị cho con trâu, con bò để chống lụt để hấn ăn cho có chất dinh dưỡng đó. Với lại trước lúc mà đài báo bão đó là mình phải đi xay 2-3 bì lúa, gạo, trước hết là con người cái đã. Rồi đi xay khoảng 1 bì cám, 2 bì cám để cho con trâu, con bò nó ăn bởi khi nào lụt vô thì mình đi xay không được.

H: Như cái gác nhà mình đây thì người và trâu bò cùng lên một chỗ ạ?

Đ: Gác nhà tôi đây là có 2 ngăn đây, một ngăn cho trâu bò và một ngăn cho người. Nói chung lên trên đó là vệ sinh ngon lành.

H: Nhà mình xây cái gác này được bao lâu rồi?

Đ: Cái gác này, gọi là nhà chòi chống bão lụt đây, mới xây được khoảng 3 năm nay.

H: Kinh phí xây dựng có tốn kém không?

Đ: Kinh phí xây hồi đó tiền nó cũng có giá trị, khoảng cỡ 30 triệu. Chứ bây giờ nhà nước cấp cho một cái nhà chòi là 10 triệu, với cho vay 10 triệu là 20 triệu, nhưng bây giờ người ta bảo xây một cái nhà thế này mất khoảng 50 đến 60 triệu. Cái đó thì tôi không biết, mình thấy người ta bảo vậy, nhà nào mà làm nó chu đáo hơn thì hết khoảng 60 triệu.

H: Nhà mình xây đây là khoảng bao nhiêu mét vuông?

Đ: Rộng cỡ khoảng... cái sân bỏ ra cỡ khoảng 25 mét vuông.

H: Mình làm thành 2 ngăn riêng biệt?

Đ: Làm thành 2 ngăn, một ngăn cho gia súc ở và một ngăn riêng cho người ở.

H: Lương thực thì mình đã trữ sẵn trên đó, thế còn việc đun nấu thế nào? Lấy nước sinh hoạt ở đâu trong những ngày mưa lũ?

Đ: Nước thì có giếng rồi... bữa ni đặt trên cao, cả bể lọc trên cao, tức là chuẩn bị nước lũ vô là mình bơm nước lên bể thì là khi bão lụt về là mình có nước trong ăn đây rồi. Còn ngoài ra nếu thiếu thì là có cái nước trời [nước mưa] đây này. Nước trời thì là chuẩn bị can này, chuẩn bị xô này rồi thì là hứng vài xô rồi để trên gác đó mà ăn thôi. Như ai thì tôi không biết nhưng mà như tôi là ăn cái nước lũ đó là tôi không ăn, chỉ có ăn nước giếng đã lọc qua hoặc nước trời thôi.

H: Trong những ngày lũ lụt đất thì việc đi lại được thực hiện bằng cách nào?

Đ: Thuyền, thuyền ngoài công đây. Thuyền bằng gỗ đó. Nói chung là có thuyền đó thì mình cũng chẳng đi đâu cả, ví dụ như cái thuyền đó mình chỉ dùng khi xung quanh xóm giếng đây thí dụ có nhà bị sập hay là ngôi đổ hay hoặc là ngập người ta không đi được thì mình chèo thuyền đi mình ứng cứu người ta, chuyển người ta đến chỗ cao để cứu người ta, cứu con người đã. Đến đó, thí dụ xung quanh xóm giếng đó mà chưa có nhà chòi mà nhà tôi có

đây thì đưa người ta qua đó người ta ở, thế rồi cơm gạo đây thì bốc nấu này là thôi, nhưng mà không ai lấy đâu, thì cứ bốc gạo đó nấu. Hoặc là cái thuyền để đó để đi kiểm tra xem có vật gì trong gia đình mình trôi đi thì mình phải quản lý lại. Đây chỉ thế thôi, cái thuyền đó chẳng đi đâu cả chỉ dùng để ứng cứu thôi, thứ hai nữa là nếu thấy lụt to quá mà mình không trụ được, mà thấy tàu của nhà nước vô ứng cứu đưa dân đi thì mình cũng đưa cái thuyền đó để ứng cứu đưa dân đi. Nhà mình giờ thì chỉ sợ bão còn lụt thì chắc chắn không phải đi nữa bởi vì đã có gác đây rồi. Nói chung cái dân ở vùng ngoài đê này thì trong cái bão lụt thì mỗi nhà có một cái cốn [chòi] chống bão lụt, chủ lực là mình ứng cứu, khi bão to thì phải ứng cứu, chứ còn lụt thì dân đây thì cái vùng đây thì chắc chắn... chỉ có nhà nào có hoàn cảnh khó khăn chứ còn mỗi nhà đều có một cái cốn cả rồi. Nhà nào mà không có cái nhà chống bão lụt đó thì nhà nước đầu tư cho làm.

H: Xóm đây thì tỷ lệ có nhà chòi giống nhà chủ chiếm khoảng bao nhiêu phần trăm?

Đ: Hầu như trăm phần trăm.

H: Trong những ngày lũ, ngoài xay trước gạo, cám để trữ, các thực phẩm khác như thức ăn mặn thì thế nào?

Đ: Thực chất là việc dự trữ cái thức ăn mặn nói chung nhẹ nhàng nhất là củ lạc rang lên với muối, có thể thôi. Với nữa là khi lụt chưa vào đây thì mình dự trữ lấy khoảng mấy chai nước mắm rồi là chuẩn bị lạc rang lên, nói xin lỗi phải giã nhỏ rồi bỏ mì chính với muối vô trong rồi bỏ vào cái bô vạy chặt để đó. Tức là chống lụt kiểu đó. Còn cơm thối thì giờ có bếp ga rồi lên đó rồi nấu, rồi điện thì cũng kéo lên đó, nấu nướng thì đơn giản không.

H: Thế là giờ cũng dùng bếp ga, bếp điện chứ cũng không phải đun rom, đun củi nữa?

Đ: Không phải đun củi.

H: Chú có thể đánh giá thiệt hại của gia đình mình trong một mùa mưa lũ gần đây không? Và những khó khăn gia đình gặp phải khi lũ lụt đến trên các khía cạnh như đất đai canh tác, các loại cây trồng và chăn nuôi, và các hoạt động sống khác như học hành và chăm sóc sức khỏe cho các thành viên trong gia đình?

Đ: Điều thứ nhất tôi nói là... khi lụt vô, trước, trong và sau khi lụt lội. Trong lụt lội là phải chống cự hẳn rồi này, phải kháng cự, đề kháng với cái lụt, cái lội rồi này. Rồi sau lụt lội phải khắc phục đó mới quan trọng. Thứ nhất là về canh tác trồng trọt, như đất xã Hưng Nhân đây là có cái đường 1 này, đất sa bồi lớn quá, sa bồi chủ lực là ruộng, ruộng bị sa bồi lớn với lại mất cái đất canh tác của xã bên, tức là mất cái tư liệu sản xuất của xã bên. Đó là phần thứ nhất, đó là khó khăn về cái ruộng. Khi hẳn đã bồi lên rồi thì ví dụ để làm đất [đất để trồng đậu, trồng lạc] cũng dở mà làm ruộng [đất để trồng lúa] thì cũng không được vì hẳn đã bồi lên cao rồi nước không đến nơi được, mà làm đất thì bị úng nước.

H: Làm đất thì bị làm sao ạ?

Đ: Làm đất thì bị úng, úng nước, ví dụ như mình sản xuất cây lạc đó thì cái đất úng nước thì cây lạc không phát triển được mà nếu như làm ruộng thì đương nhiên thì đương nhiên mà nói là nước không cung cấp đủ vì nước thì ở thấp khoảng 20 phân mà ruộng thì sa bồi lên 30 phân thì nước không cung cấp được. Cái đất sa bồi đó khó lắm vì đất đó toàn đất cát cả, như vừa rồi cái đất ở ven đường 1 kia là bị sa bồi lên là mất khoảng cỡ vài mẫu, độ khoảng 3-4 mẫu đất bị sa bồi đó, đây là đất ruộng, nếu mà là đất sa bồi thì được vì hẳn càng cao thì càng tốt. Còn ruộng là bị đất sa bồi khoảng 3 đến 4 mẫu. Đó là đất sa bồi dọc sông Lam đấy, dọc cái đường 1 đây.

H: Sau thì mình phải làm thế nào để cải tạo đất canh tác đấy?

Đ: Sau ví dụ như đây, sau cái lụt ra xong thì coi như khắc phục bằng cách, dân ở đây, gia đình của nhà mô ruộng đó rồi thì giờ mình muốn nó thấp đi để làm ăn được thì mình phải thuê người hoặc mình tự làm để bốc cái đất đó đổ đi, đưa bò, đưa sức người, vận dụng bò, vận dụng sức người ra để mà đổ, bốc cái đất đó đổ xuống sông đó để cho nó bằng cái ruộng như trước để mà sản xuất thì mới có cái ăn chứ không thì mất cả.

- H: Thường là phải mất bao lâu để có thể xúc hết được cái lượng đất pha bồi để lại trên ruộng sau lũ?
- Đ: Nếu như giả sử một mảnh đất khoảng độ 2 sào như vợ chồng nhà tôi là phải làm 20 ngày, xong bắt đầu canh tác được, tức là nó bồi lên hẳn một lớp bùn non làm ruộng cao lên. Mình phải dùng sức người xúc đổ cái lớp bùn non đó đi, đổ xuống sông Lam đấy. Cái ruộng nhà tôi gần sông Lam đấy, chứ còn cái ruộng trong này thì nó ổn định hơn.
- H: Sau mỗi trận lũ lụt, hệ thống kênh mương dẫn nước tưới cho các ruộng trong xóm có bị ảnh hưởng gì không? Nếu có thì biện pháp khắc phục như thế nào?
- Đ: Kênh mương thì nói chung là kênh mương của cái xóm 1 đây là xuống cấp trầm trọng. Trước đây thì nhà nước về mới đắp cho một số kênh mương để mà tưới tiêu đấy thì là nói chung là tương đối ổn định, nhưng mà cái mương bằng đất đấy thì càng ngày nó càng bị xói mòn mà cái tôn tạo của dân thì cũng chỉ mức độ nào đó thôi. Kênh mương bằng đất đấy thì cũng có tôn tạo, mỗi năm cũng có tôn tạo một ít thế nhưng mà cũng không lại. Bởi vì cái mặt bằng của mương đấy có chỗ thì thấp, có chỗ thì cao, bờ mương thì càng ngày càng xói mòn nên là tôn tạo cũng không đủ được. Khi lũ lụt thì nó lại bị bồi thêm cái đất bùn non, sau này dân... lại phải huy động dân, ví dụ cái mương chính đấy, từ cái trục sau này mà xuống đây là vừa rồi lụt nó bồi lên... nói chung là hai cái mặt, hai cái mái mương thì vẫn ngon lành, chứ mà cái lòng mương đấy là nó bồi cao lên khoảng 50 phân, thế thì thành thử đội mới chia từng nhóm một. Thí dụ như cái đội này chia thành 15 nhóm thì từ lúc bồi đó cho đến hết là có là thí dụ 150 mét thì anh chia mỗi nhóm 50 mét thì anh làm hoàn chỉnh đi thì mới đủ nước mà tưới tiêu chứ không thì không đủ đâu.
- H: Khi huy động người dân đi làm như vậy thì có được bồi dưỡng tiền công cho việc nạo vét kênh mương không?
- Đ: Đi làm thì nói chung là trên ban quản lý cấp cho 7-8 lô lúa một khối.
- H: Một lô lúa là bao nhiêu kg?
- Đ: Một lô lúa, ví dụ như là một mét mương là một khối đi là hợp tác xã cấp cho thêm là cỡ khoảng 7 lô lúa, khoảng đến 1 yến, còn nữa là bù lỗ mình làm, cho một khối nếu mình làm hơn thì nói chung là bà con xã viên phải chịu thôi. 7 lô lúa đó thì hình như theo giá của nhà nước, theo hợp tác xã là hình như 1 lô lúa 40-50 nghìn đồng. À, không phải 1 lô lúa có 5 nghìn, 1 yến lúa của hợp tác xã là 50 nghìn. Mà 1 lô lúa của hợp tác xã là cấp thì ví dụ như một yến là cung cấp vô một khối đất bốc lên trên mương đó, là một khối có 50 nghìn.
- H: Đối với các loại cây trồng thì bị thiệt hại như thế nào bởi mưa lũ và biện pháp khắc phục ra sao?
- Đ: Cây trồng thì nói chung mình khắc phục sau cái mưa bão xong, lụt lội xong ra mình khắc phục thì nói chung thời tiết mà tốt, khi mặt đất mà khô mình khắc phục thì nói chung chỉ có tría ngô thôi. Sau lụt xong thì mình chỉ có thu đông, mà tría ngô thu đông không được thì chỉ có thôi. Đến đông xuân mới tría lạc, tháng chạp, tháng giêng, tháng hai khi đó mới bắt đầu tría lạc.
- H: Đất sau lũ mà trồng ngô thì nó có lên không?
- Đ: Lên, chứ mà với điều kiện là đất đó phải cao chứ úng nước thì nó không lên vì do có sa bồi. Ví dụ như cái ruộng đây mà có sa bồi lên thì nó sẽ bị úng nước.
- H: Thế còn về giống thì sao?
- Đ: Giống ngô thì bây giờ do cái chủ trương của nhà nước thì có mấy cái giống ngô mới đấy, thời gian sinh trưởng của nó là 3 tháng thì trong 3 tháng đó do mình đã hỏng ăn vụ thu rồi thì mình phải cố gắng làm chọn vẹn cái vụ đông xuân nữa, nếu mình lấy cái giống dài ngày cái thì vụ đông xuân lại khó được thu cho nên là mình làm cái này là mình phải chọn cái giống ngắn ngày nhất để mình làm.
- H: Chăn nuôi thì sao? Những khó khăn mình gặp phải khi mùa lũ đến?
- Đ: Chăn nuôi thì chắc chắn có khó khăn vì như bình thường đấy mình thả trâu bò ra ngoài đồng ăn được, chứ còn lũ lụt thì mình có cái lương thực khô mình dự trữ như cái rơm, cái

- ra này, rồi cái cám, cái bã này thì coi như mình không cho nó đi thả được thì có cái cho nó ăn ở nhà.
- H: Như thế thì nó có ảnh hưởng gì đến tăng trưởng của vật nuôi?
- Đ: Không. Tăng trưởng không có vấn đề gì cả. Ví dụ như mình lụt thì trong vườn mình có cây chuối đây thế là lụt rồi mình không cho trâu bò đi ăn được thì là mình phải cắt chuối đây ra rồi độn cám vô cho nó ăn. Do đó, sức khỏe của trâu bò là đảm bảo được không có vấn đề gì cả.
- H: Nước dung trong chăn nuôi thì sao?
- Đ: Lấy cái nước của mình đây, lấy cái nước mình lọc ra đây. Đủ cho cả người và gia súc trong thời gian có lũ, khoảng 10 đến 15 ngày.
- H: Lũ về có ảnh hưởng như thế nào đến điều kiện sức khỏe của người già và trẻ em? Điều kiện vệ sinh môi trường trong làng trong xóm sau lũ có vấn đề gì không?
- Đ: Nói chung thì khi mà trong lũ đây, trước lũ thì hẳn ổn định như bình thường rồi này, còn khi mà trong lũ thì các cháu không đi học, các cụ già, ông già thì ở mô ở đó thôi. Còn sau lũ thì nói chung là cái môi trường, nhất là cái đường xá rồi thứ hai nữa là cái sinh hoạt, đường xá này khác nó bản ghê gớm. Mỗi năm ở đây mà sau cái lụt thì ở địa phương đây phải huy động toàn bộ nhân dân ra dọn vệ sinh môi trường, dọn đường, dọn xá cho nó sạch sẽ để cho các cháu đi học. Có thể rứa thôi. Trước đây thì dọn đường đất vất vả chứ giờ thì đường bê tông ngon lành rồi, chỉ có cào bùn non ra rồi là xối nước cho sạch để các cháu đi cho sạch, kể cả mình đi cũng vậy. Sau lụt là xóm đây huy động, do có con đường đi xuống trạm xá nên xóm 1 đây huy động nhân lực dọn sạch sẽ, cào bùn non để con đường đi xuống trạm xá được sạch sẽ. Nhà mô cũng phải huy động người tham gia cả, nói chung chấp hành tốt cả.
- H: Theo chú đánh giá thì bão gần đây so với trước kia thì sao, nhiều hơn hay ít hơn?
- Đ: Bão thì không biết thế nào nhưng cỡ khoảng 4-5 năm ni trên Nghệ An nhà mình thì không có bão vô. Điều này chắc chắn là trong nhân dân mình sẽ có phản chủ quan, tức là khi bão vô rồi mới biết. Thế còn như cái năm ni, Nghệ An mình chỉ ảnh hưởng của bão thôi chứ còn đi vào chống bão thì mình chưa phải chống bão. Kể ra mà nói có những cơn bão rất lớn, cực lớn luôn, vừa rồi có cơn bão cấp 13-14 luôn nhưng mà may không về Nghệ An không thì chết.
- H: Theo ý chú là những năm gần đây, bão đổ về đây là ít hơn.
- Đ: Ít hơn.
- H: Thế còn hiện tượng xâm nhập mặn thì sao?
- Đ: Nói chung cái xâm nhập mặn thì như ở cái Hưng Nhân này là bắt đầu từ khoảng rằm tháng 4 cho đến 30 tháng 6 là bị nhiễm mặn. Khi mà lúa đông xuân bắt đầu vào làm đòng là nước bắt đầu bị nhiễm mặn. Rồi vụ hè thu là bị nhiễm mặn. Còn nếu giả sử như là thời tiết trời mà mưa nhiều liên tục thì là đỡ nhiễm mặn. Mưa nhiều là có cái nước trên nó đi mất đỡ nước nhiễm mặn, có nước trên là hẳn cản được cái nước dưới, nếu không có nước trên thì không cản được nước dưới, nước sông đó. Bắt đầu từ rằm tháng 4 đổ đi, vụ đông xuân là lúa đã bị nhiễm mặn rồi.
- H: So với 5-10 năm về trước thì tình hình nhiễm mặn hiện nay nhiều hơn hay ít hơn?
- Đ: Nói chung là nó nặng nề hơn. Trước đây thì tôi không biết nhưng mà giờ độ lượng mặn nói chung là rất mặn, chứ mà sau khi cái mặn đó rồi thì nhờ có mưa xuống nó lại đẩy cái nước mặn đấy đi, đành rằng là nó có nhiễm vào đất, nhưng mà cái độ mặn năm nay là vẫn lớn, lớn hơn trong những năm trở lại đây mà nó kéo dài hơn.
- H: Chú có lý giải được tại sao mà bây giờ độ mặn nó lại cao hơn trước không?
- Đ: Không biết tại sao mà vì thời tiết thôi. Thời tiết năm mô mà thuận mưa thì cái độ mặn nó sẽ ít đi, nếu năm mô mà ít mưa thì độ mặn nó càng cao. Bởi vì khi mà mưa thì nó sẽ đưa cái nước thượng nguồn xuống thì cái phần hạ du dưới này thì nó cản được nước mặn.

- H: Khi ruộng đã bị nhiễm mặn thì mình có kinh nghiệm gì để xử lý được đất canh tác bị nhiễm mặn không?
- Đ: Ở đây thì cái bên kỹ thuật thì họ có cách xử lý nhưng mà ở đây thì không ai xử lý cái đất nhiễm mặn đó cả mà chỉ có nước trời [nước mưa] thôi. Ở đây không ai làm gì cả, chỉ có là trời mưa to thì như kiểu là nó rửa cái nước mặn đấy trôi đi thôi.
- H: Việc bị nhiễm mặn vào thời gian từ tháng 4 đến tháng 6 âm lịch, tức là rơi vào vụ đông xuân và hè thu thì có ảnh hưởng như thế nào đến năng suất cây trồng?
- Đ: Có ảnh hưởng chứ vì nếu nước mặn xâm nhập lớn thì coi như là mất trắng. Xâm nhập mặn nhiều là do mưa thượng nguồn không có, nước mặn nhiều thì lúa có bông đấy nhưng mà có hạt gì đâu. Khi lúa bị nhiễm nước mặn là bắt đầu đổ lá hết, lá đổ hết, tự nhiên lá đổ. Rồi là ở đây, có những năm ruộng ở đây bị lá đổ hết thì hỏi kỹ thuật của xã thì người ta bảo đấy là bị nhiễm mặn. Nhiều khi nhà tôi bơm nước ở sông lên này, bơm khoảng 3 tiếng bắt đầu bơm từ khoảng 3 tiếng thì nước mặn cái là phải đóng máy chứ bơm mà nước mặn lên là coi như trút cả, ló [lúa] không trổ được.
- H: Cháu vừa hỏi chú về các ảnh hưởng và ứng phó của mình trong và sau lũ rồi, thế còn trước lũ thì mình có cách nào để nhận biết bằng kinh nghiệm dân gian để mình dự báo được rằng năm nay sẽ có lũ to, hay là mình dự báo được là sẽ có lũ để mình đề phòng trước không?
- Đ: Cái đấy thì không hẳn được. Dân gian ở đây thì thí dụ như mình đang sản xuất này mà có cái cây chuối nước đó, khoảng đầu tháng 4, tháng 5 rồi đó mà cái cây chuối nước đó mà nở hoa thì chắc chắn cái đợt đó sẽ có cái trận mưa hoặc là trận gió gì đó. Đó là về dân gian là cây chuối nước.
- H: Ngoài cây chuối nước thì sao còn dựa vào gì khác nữa?
- Đ: Ngoài cây chuối nước thì còn có thiên, thiên tức là trời, trời thì có vàng trời thì gió, đỏ trời thì mưa, ví dụ như đang nắng chang chang đây, tự nhiên thấy một cái ráng vàng rực lên đó thì chắc chắn là có một cơn gió bão gì đó. Mà sớm mai dậy mà có một cái ráng đỏ thì chắc chắn là sẽ có một đợt mưa to. Đây là hai kinh nghiệm. Rồi ví dụ như khi mà thời tiết ví dụ như chiều nay mà mưa mà trời mà đỏ cái cầu của trời đấy, cầu vòng mà đỏ sang phía nam thì trời lúc đó là đại hạn, cầu vòng đó nó ra độ khoảng 30 phút, 40 phút là nó mất mà nếu kéo dài độ một tiếng thôi. Còn nếu cái cầu vòng mà đỏ sang núi Thành là phía bắc thì là chuẩn bị mưa. Cái đó là theo dân gian đấy.
- H: Như vậy là việc cầu vòng xuất hiện ở phía nam hay phía bắc có ảnh hưởng đến hiện tượng mưa hoặc hạn hán?
- Đ: Ừ, cầu vòng ở phía nam thì hạn, mà cầu vòng xuất hiện ở phía bắc thì mưa to.
- H: Ngoài ra, chú còn có biết kinh nghiệm nào khác để dự báo các hiện tượng thời tiết nữa không? Nhưng câu ca dao, tục ngữ hay hò về có liên quan?
- Đ: Không biết. Trong dân gian, kể cả các cụ cũng nói đấy, cầu vòng mà bắc sang phía nam đấy là trong tháng sẽ có đại hạn, chứ còn cái cầu mà bắc qua phía núi Thành thì chuẩn bị có đợt mưa lớn, có thể thôi. Mà người ta còn có theo dõi con kiến, để biết được trời lụt hay không người ta xem vào con kiến, nếu con kiến đang nằm trong yên tĩnh thì nó vẫn chưa có vấn đề gì cả nhưng mà con kiến tha trứng chạy lên cao thì chuẩn bị đợt đó sẽ có đợt mưa lụt thì không biết nhưng chắc chắn cũng phải mưa to. Theo dõi con kiến đấy chắc chắn là có cái nước, con kiến đấy nó ở dưới bông, ở dưới tổ mà bình thường nhưng mà khi nó đã thoát leo lên cao thì chắc chắn sẽ có mưa. Với trước có cái câu ca dao “chuồn chuồn bay thấp thì mưa, bay cao thì nắng mà bay vừa thì nhâm”, đó là câu ca dao về con chuồn chuồn đấy, nhìn vào chuồn chuồn thì chắc chắn cũng có.
- H: Theo đánh giá của chú thì những kinh nghiệm quan sát các hiện tượng của thiên nhiên để dự báo thời tiết đó có chính xác không?
- Đ: Cũng đúng, độ chính xác cũng phải được 70-80%. Đó là điều chắc chắn.
- H: Mình có dựa vào những kinh nghiệm đó để chuẩn bị phòng tránh lụt bão, hạn hán và áp dụng vào sản xuất nông nghiệp?

- Đ: Mình phải dựa chứ, cái đó mình phải dựa chứ. Mình cũng phải phụ thuộc vào những cái kinh nghiệm đó của dân gian là phải dựa vì nếu không dựa nhiều khi mình cũng mất trắng đấy.
- H: Những kinh nghiệm mà chú vừa kể do đâu mà chú biết được?
- Đ: Kinh nghiệm thì cũng do các cụ trước đây, như bố mẹ mình rồi các cụ xóm giềng đấy thì họ truyền lại cho mình. Thì người ta cứ truyền nhau qua lời nói vậy thôi, mình còn nhớ lại đấy. Bây giờ mình nghiệm lại thì thấy vẫn còn đúng như xưa. Chứ mà bây giờ nó đã có cái khác trước đây, trước đây thì cái lụt nó xuống từ từ, còn bây giờ lụt nó xuống cấp tập đúng không nào, từ cái thượng nguồn trên đấy nó chảy về cấp tập, chứ cái hạ du mình dưới nhiều khi rất cấp rập, cái đó thôi.
- H: Những kinh nghiệm mà chú vừa kể đó hiện nay còn đúng nữa không?
- Đ: Đúng, vẫn đúng.
- H: Việc những kinh nghiệm đó được truyền miệng như thế thì nó có đảm bảo được việc các thế hệ sau, con cháu mình họ có biết được không?
- Đ: Cái đó thì con cháu mình thì mình phải truyền lại thôi. Cái đó thì con cháu mình chắc chắn 70-80% rồi. 100% thì không dám chứ biết được 70-80% là chắc chắn. Vì nhà tôi ở đây tôi biết, trong cái thời gian trưởng thành là tôi biết. Ví dụ như cái con kiến nó đang còn trong tổ, nó nằm yên vậy, trời đang còn nắng to vậy mà bữa nay tự nhiên nó tha môi, tha trứng lên cao thì lụt lội không biết nhưng chắc chắn là có nước, mưa đấy. Nó chạy, tha con lên cao để chạy lụt, đó là con kiến nó báo cho mình trước.
- H: Nhưng mà trước những hiện tượng thiên nhiên hiện nay đang thay đổi so với trước đây, chẳng hạn như lũ về nhanh hơn, hoặc độ mặn nhiều hơn thì những kinh nghiệm dân gian đó có còn phù hợp không? Có cần thay đổi gì không?
- Đ: Không, rất phù hợp không có vấn đề gì cần thay đổi cả.
- H: Chú nhận định như thế nào về mức độ phổ biến của các kinh nghiệm này trong tương lai và cho biết tại sao chú lại có những nhận định đó?
- Đ: Tương lai thì cái nhận định đó là cái nhận định theo cái dân gian và cái truyền thụ của các cụ để lại nhưng mà thực chất mình nhìn, mình nghiệm lại thì cũng thấy những cái việc đó có đúng hay không thì thấy là mấy năm nay từ trước đến giờ mà nhìn lại thì thấy là những cái đó nó cũng đi tương đối gần đúng, khoảng cỡ 70-80% chứ không sai nhiều đâu.
- H: Chú thường dựa vào kênh thông tin nào để tính toán lịch thời vụ và phục vụ sản xuất nông nghiệp?
- Đ: Sống chung với lụt thì giờ phải dựa theo đài, đài và ti vi của đảng và nhà nước mình cũng chính xác khoảng 80 đến 90 phần trăm. Là cái thông tin của đài. Thí dụ như là trong lúc nước lên, theo dõi cái trạm báo của nhà nước đấy khi ở Linh Cảm báo cấp 3 này, rồi ở Nam Đàn báo động 3 thì nhà tôi phải chuẩn bị để đối phó với lụt, ở nhà đây mình có cái gì là phải xách lên để cao chứ không có lụt hết. Vì trên đó thượng nguồn chưa về thì hạ du kịp, nó đã báo động 3 thì chắc chắn nước sẽ về với hạ du mình thôi. Ở đây là hạ du mình bị hai cái cầu Bến Thủy nó ách, ách ú nước, mà ngày chưa có cầu Bến Thủy thì nước nó trôi nhanh, ví như một giờ nó tiêu đi hàng triệu mét khối chứ bữa ni mắc hai cầu nên nó trôi chậm hơn nên nó sẽ trữ nước lại thì kéo theo mình bị ngập úng thôi. Cơ bản là mình bây giờ dựa vào cái đài tiếng nói Việt Nam, là mình dựa ví dụ như ở vùng hạ du mình ở ngoài ven sông Lam này là Hưng Nhân, rồi Hưng Lam, rồi Hưng Lợi. Như ở mô thì không biết nhưng nhà tôi là khi báo Linh Cảm rồi Nam Đàn báo động 3 là ở đây là phải chuẩn bị cát đò lên cao.
- H: Ở đây, chính quyền địa phương đóng vai trò như thế nào trong việc cung cấp thông tin cho người dân về tình hình bão lũ?
- Đ: Nói chung là dân dân, cán bộ xã đây là họ rất quan tâm. Bởi vì một cái đội ngũ cán bộ trẻ, năng động và nó có cái trình độ. Bây giờ trước lúc bão lũ là qua đài, báo, qua cái kênh thông tin của nhà nước rồi thì xã lại có hệ thống loa phát thanh của xã nữa. Về xã có

truyền thanh của xã và về đội có cái loa của đội nữa để báo động cho nhân dân để chuẩn bị. Nói chung là khi lụt lội thì ví dụ như lụt đến chỗ mô, chỗ mô thì cán bộ trên xã vẫn đi thăm, đi hỏi, nhất là những gia đình chính sách, gia đình thương binh liệt sỹ, gia đình có công với cách mạng, rồi gia đình mẹ Việt Nam anh hùng. Nói chung là đảng bộ và chính quyền ở đây là họ rất quan tâm. Về cái phần lụt lội đấy, ví dụ như là lụt cái nhà đây là họ có cái thuyền con của chính quyền là coi như họ cũng chạy đến họ hỏi thăm, rồi khi lụt to là họ vận động, động viên những gia đình đó lên tập trung trên nhà cộng đồng đó. Rồi ví dụ như các gia đình bị lụt ở đây cả thì họ có tàu thuyền vào, họ gọi ra để cấp mì tôm. Tình thần là rứa, ở đây cán bộ họ rất quan tâm.

H: Chính quyền địa phương có xây dựng kế hoạch phòng chống lụt bão ở chính quyền địa phương thì có được thông báo đến người dân không?

Đ: Chống lụt thì như đó rồi. Còn chống bão nữa, như cơn bão 14 mới đây này, mặc dù chưa vô nhưng xã đã có thông báo cho bà con là chặt gọn cây cối xung quanh nhà để khỏi đổ vô nhà. Cũng rất lo. Rồi là thành lập một cái tổ mặt trận, tiểu ban của xã, tiểu ban của địa phương gọi là tổ phòng chống bão lụt của xã nhiều, mỗi đội mấy người đấy, rồi về địa phương cũng thành lập cái tổ tiểu ban chống bão lụt của địa phương, ví dụ như cái tổ mình đây là có 72 hộ thì thành lập được một đội khoảng 20 thanh niên trẻ khỏe để đi ứng cứu trong khi lụt bão. Ví dụ như gia đình tôi là có hai ông bà, không chống chịu được nữa thì khi mình có những cái chi mà không làm được như là ngồi bốc bay hay gì đó thì yêu cầu họ làm giúp đỡ cho mình. Nói chung là cũng rất chu đáo. Cán bộ nói chung cũng lo lắng do dân cả. Cũng có cách phòng chống, nhưng mà có chống được hay không thôi, nếu không chống được thì cũng phải bó tay thôi.

H: Vâng. Đề nói về truyền thống sống chung với lũ của người dân trong xóm, trong thôn đây thì chú có thể nói điều gì?

Đ: Ở trong nông thôn đây sống chung với lũ nó vui lắm. Đành rằng có những tổn thất, tổn thất trước, trong và sau khi lũ về. Chứ còn đương nhiên trong lụt nó vui lắm, vui là vui thế này, cảnh sông nước ngồi nói chuyện uống nước chè xanh rất vui. Cái tình cảm, cái tình làng nghĩa xóm vẫn đảm bảo giữ vững. Cái an ninh địa phương vẫn giữ, không có vấn đề gì cả. Ví dụ trong cái địa phương này, cái xóm này thì có cái bức xúc trong cái đoạn là ví dụ như lụt lội to thì người ta không chống được cái thì coi như người ta gọi cái là ở xung quanh đây ập đến cứu người ta. Trước hết là phải con người đã. Cứ hô lên thôi, ví như nhà tôi hai ông bà nếu không chống được thì cư kêu lên là nhà tôi bị ngập nhờ bà con hàng xóm giúp cho tôi thì tự nhiên là nóc [thuyền] ở đâu ập đến cứu ông bà, trước hết là phải cứu con người đã. Cái tình làng nghĩa xóm nó rất trọn vẹn, và rất trọn gói, rất thương nhau. Mà như quan điểm như vậy nó mới sống được. Ứng cứu là cứu cái lúc khó khăn chứ còn bình thường là cơm ai nhà ấy ăn, nhà ai nấy ở, công việc ai nhà nấy làm, chỉ ứng cứu khi mưa sa, gió thổi, khi lụt lội, khi ốm đau là phải ứng cứu. Tình làng nghĩa xóm là luôn luôn phải có như rứa, kể cả trong các cái xóm đội đây là đều như rứa cả. Rồi ví dụ như trong xóm nhà ai ốm đau là trong xóm bà con đến thăm viếng hết, hỏi han đầy đủ hết cả.

H: Việc chăm sóc sức khỏe cho người già và trẻ nhỏ trong mùa bão lụt thì các gia đình phải chuẩn bị như thế nào?

Đ: Bây giờ thì trước lúc báo lụt bão thì phải xay ló [lúa] chuẩn bị rồi này rồi lương khô thực phẩm tối cao nhất thì chỉ có hộp muối lạc. Thuốc men thì phải chuẩn bị trước rồi.

H: Đề xuất với chính quyền địa phương để các gia đình có thể ứng phó tốt hơn với điều kiện lũ lụt thường xuyên như ở đây thì theo chú cần làm gì?

Đ: Nói chung là, giả sử như trong xóm đây gia đình nào mà chưa có chòi chống lụt thì nhờ nhà nước phải giúp đỡ người ta, còn chú thì đã có rồi nên giúp gì thì giúp không có thì thôi, nhưng mà những gia đình mà chưa có cái chòi chống lụt đó thì nên ủng hộ cho người ta. Đây là cái phần thứ nhất. Phần thứ hai thì yêu cầu là ví dụ khi lụt lội thì cán bộ với nhà

nước quan tâm giúp đỡ nhân dân trong lúc lụt lội khó khăn thì có gói mì tôm, cái quần, cái áo cho các cháu. Đây hỗ trợ những cái rứa, cái tình cảm của người dân.

H: Đó có thể xem là những hỗ trợ trước mắt trong điều kiện ngập lụt, còn nếu hỗ trợ dài hơn thì theo chú cần làm gì?

Đ: Hạn chế lũ lụt thì thực chất mà nói thì cũng không biết rằng cả. Bây giờ để hạn chế thiệt hại lũ lụt thì dân mình phải đề phòng, mà đề phòng thì phải dựa vào nhà nước mà nhà nước thì cũng chỉ một phần nào thôi chứ. Nói chung là mình cũng phải có vốn tại chỗ, vốn tại chỗ là căn bản.

Kết thúc